

графії назву першого поділу праці. Землеробські племена займали переважно центральні райони України, а скотарські – південні. На півночі мешкали племена мисливців та рибалок.

В епоху неоліту людина почала виготовляти глиняний посуд. В Україні першими свійськими тваринами були кінь, собака, свиня, коза, бик. Деякі вчені вважають, що саме в Україні було вперше в світі приручено коней.

Першими землеробсько-скотарськими культурами на теренах України були **буго-дністровська культура** (друга половина VI – межа V – IV тис. до н.е.), що займала територію сучасних Одеської і Кіровоградської областей України та Молдавію, а також **культура лінійно-стрічкової кераміки** (друга половина V тис. до н.е.), що займала в Україні Подністров'я та Західну Волинь, а загалом була поширена на території від Західної України до Франції. Її назва походить від способу орнаментування кераміки племенами цієї культури. В районі від Дніпровських порогів і до узбережжя Азовського моря у V – на початку IV тис. до н.е. проживали племена **сурської культури**, які займались переважно рибальством, хоча у них вже почався перехід до скотарства.

Значну частину Лівобережної України та Середнього Подніпров'я у V – III тис. до н.е. займали племена **дніпровсько-донецької культури**. Як і племена сурської культури представники дніпровсько-донецької культури займались мисливством та рибальством, але поступово почали переходити до скотарства. Відомі їх могильники та поселення, частина з яких мала тривалий характер (Микільська Слобідка на території сучасного Києва, Бузьки на Черкащині, Бондариха на р. Сіверський Донець та ін.). До мисливсько-рибальських культур епохи неоліту належала й **культура ямково-гребінцевої кераміки** (назва походить від способу орнаментування кераміки племенами цієї культури), що у IV – III тис. до н.е. займала територію від Волго-Окського басейну до Північно-Східної України. Представники цієї культури жили переважно в басейнах річок.

Та найбільш відомою культурою епохи неоліту є **трипільська культура**. Перша знахідка поселення цієї культури була зроблена наприкінці XIX ст. археологом В.Я. Хвойкою в районі сучасного с. Трипілля (звідси – назва цієї культури) на Київщині. Трипільська культура існувала у IV – III тис. до н.е. на території Балканського півострова та Правобережної України. У трипільців панував матриархат.

Трипільці були осілим населенням. Їхні поселення мали чітку забудову, наземні житла (дво- і триповерхові). Окремі поселення займали площу 200–300 га і в них мешкало до 20 тис. осіб (для порівняння, в Парижі 20 тис. населення було в XI ст.). Тому трипільські поселення іноді називають протомістами. Трипільські поселення розташовувались біля річок і були неукріпленими. До найвідоміших поселень трипільців на території України належать: Трипілля, Майданницьке, Доброводи.

Основним заняттям трипільців було землеробство. Трипільці вирощували жито, пшеницю, просо, ячмінь, бобові та льон. Важливу роль

мало також скотарство. Допоміжне значення виконувало рибальство та мисливство. Трипільці значно розширили та удосконалили знаряддя праці. Їх асортимент був представлений сокирами, долотами, теслами, свердлами, серпами та іншими знаряддями праці, що виготовлялись з місцевого кременю, а також з'явилися вироби з міді (переважно імпортовані). Високого рівня набуло керамічне виробництво. Посуд фарбувався мінеральними фарбами червоного кольору і випалювався у спеціальних печах. За характерним малюнком цю культуру іноді називають культурою червонолакової кераміки. Малюнки на керамічних виробах трипільців деякі вчені вважають писемністю. З глини, окрім посуду, виготовляли також іграшки та культові речі.

На початку III тис. до н.е. трипільська культура поступово зникає. Очевидь, племена цієї культури були підкорені і згодом асимільовані бойовничими племенами скотарів, що прийшли зі сходу. Принаймні пізньотрипільські поселення вже мали укріплення і розташовувались у місцях, які мали природний захист.

Трипільська культура відіграла важливу роль у розвитку культури на території сучасної України та входженні її у загальноєвропейський цивілізаційний простір. Саме з цією культурою пов'язане остаточне утвердження відтворюваного господарства на теренах України. Чимало українських істориків та археологів вважають трипільців пращурами українців. На це вказує безперервність культурного розвитку від часів трипільців і до сучасності. Паралелі між трипільською культурою і українською (до початку XX ст., коли вона зберігала яскраво виражені національні риси) простежуються, зокрема, у типі житла, господарському інвентарі, орнаменті, кераміці, нарешті – у самому типі господарства.

1.3. Доба міді-бронзи (III – II тис. до н.е.)

Перехід до землеробства і скотарства призвів до подальших змін у суспільстві. Розвиток землеробства спочатку сприяв зростанню ролі жінки, яка уособлювала родючість. Зміцнювалась родоплемінна організація суспільства. Відбувався перехід до моногамної сім'ї. З'явився надлишковий продукт, що сприяло розвитку торгівлі, накопиченню багатств і як наслідок – вело до майнового розшарування суспільства і виникнення держави. Майнова нерівність також вела до посилення ролі війн, що у поєднанні з розвитком скотарства сприяло висуненню на перше місце в суспільстві чоловіка – тому в епоху міді-бронзи відбувся перехід до патріархату.

В епоху енеоліту та мідного віку також відбувається закріплення на півдні України кочових скотарських племен. Так, в причорноморських степах та Криму в IV – II тис. до н.е. існувала скотарська кемі-обинська культура, яка мала кавказьке походження і її представники зберегли контакти з населенням Кавказу. Її назва пов'язана з місцем першої знахідки пам'яток цієї культури.

Натомість у Верхньому Подністров'ї та на Волині існували поселення землеробської культури стрингової кераміки, які за своїм куль-

імені Вадима Гетьмана

БІБЛІОТЕКА

874311